

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving
Stadsdeel Noord**

BO 11-047 Amsterdam 2011

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Het IJ en de Buiksloterhampolder	10
3.3.2 Ontwikkeling plangebied eind 19de- en 20ste eeuw	11
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	12
3.4.1 Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en Cultuur Historische Waardenkaart (CHW)	12
3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied	13
3.4.3 Bodemopbouw	14
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	14
4 Archeologische verwachtingskaart	15
5 Archeologische beleidskaart	18
Conclusie	20
Bronnen	21
Appendix I: beleidsvarianten, stroomschema	22
Appendix II: vindplaatsen	24

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van stadsdeel Noord een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Metaalbewerkerweg en omgeving. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied, dat gelegen is in de Buisklosterhampolder en het IJ, in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch topografische ontwikkeling van het IJ en de Buisklosterhampolder. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 15-17) wordt onderscheid gemaakt in een zone met een lage verwachting en drie zones zonder verwachting. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd.

De beleidskaart (p. 18-19) telt twee beleidszones. Voor elk van deze zones is gespecificeerd of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en bij toekomstige werkzaamheden toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de uitvoerder en/of opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van stadsdeel Noord heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het bestemmingsplangebied Metaalbewerkerweg en omgeving.

Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving wordt begrensd door de Metaalbewerkerweg in het noorden, de Klimopweg in het oosten, de Klaprozenweg in het zuiden en de westoever van Zijkanaal I in het westen.

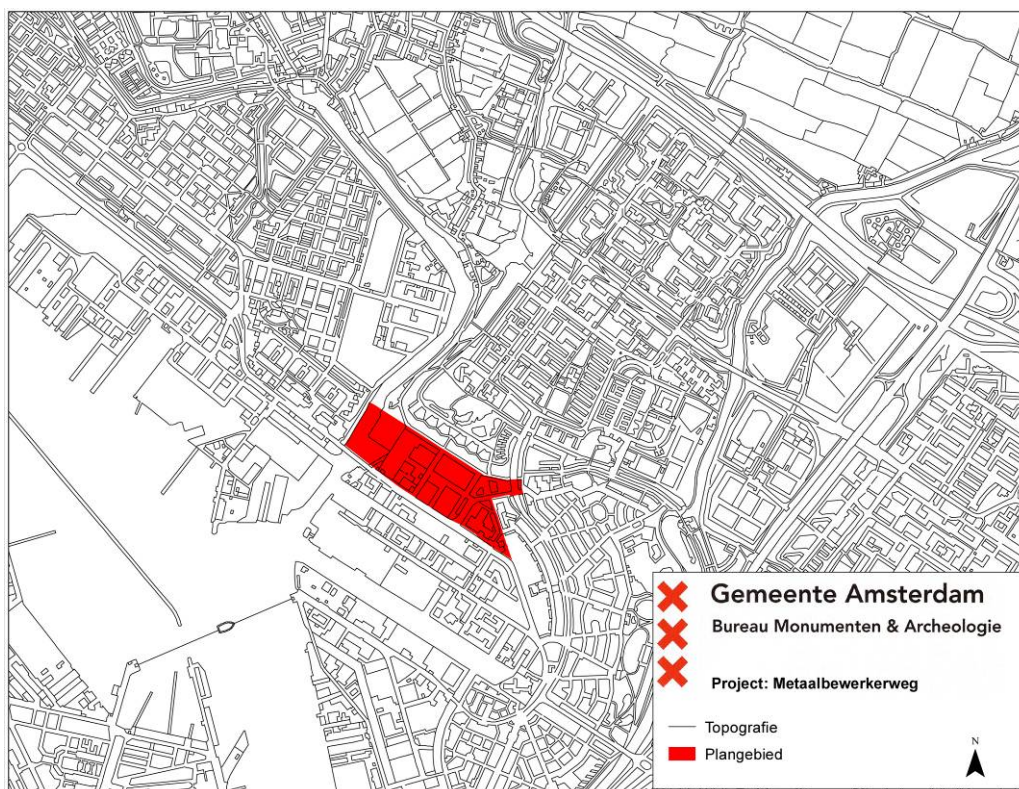
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Stadsdeel Noord
Contactpersoon	Mevrouw P. Vrijman
Adres	Postbus 37608
Postcode / plaats	1030 BB Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25E
ARCHIS meldingsnr.	48161	ARCHIS afmeldingsnr.	38109
X-coördinaat NW	121.934	Y-coördinaat NW	490.721
X-coördinaat NO	122.598	Y-coördinaat NO	490.408
X-coördinaat ZO	122.560	Y-coördinaat ZO	490.050
X-coördinaat ZW	121.825	Y-coördinaat ZW	490.554

Locatie

1 Ligging van het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad landschap en Cultuurhistorie en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

---

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde (art. 1 Monumentenwet)

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988

³ Provincie Noord-Holland, 2010

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

---

⁴ BMA, 2005

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond tussen gemiddeld 5 m en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

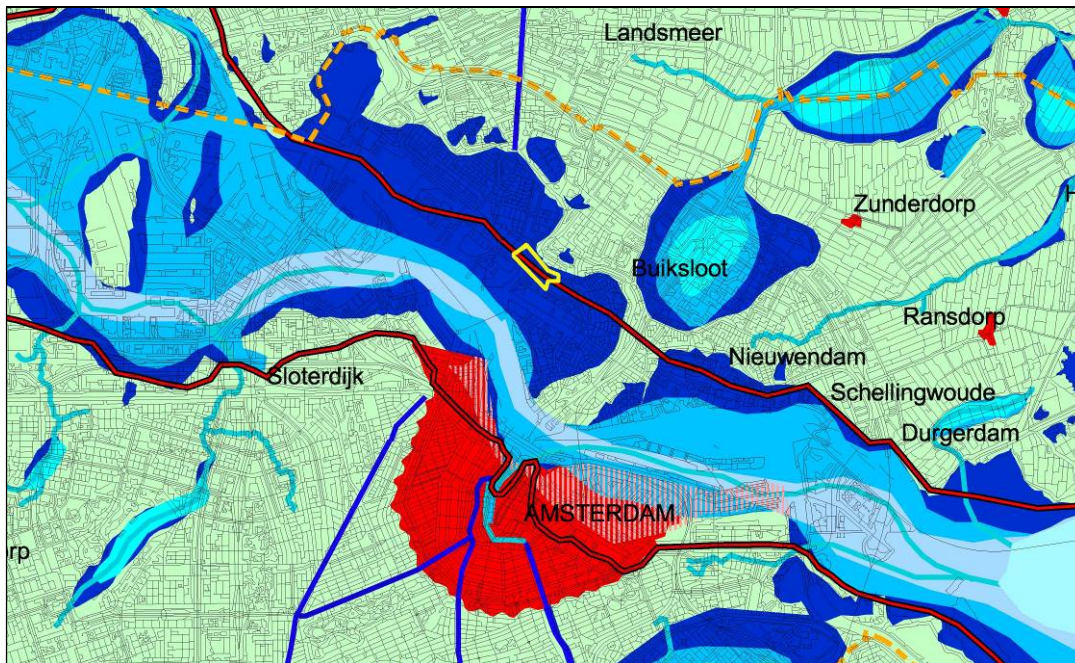
De vroegste bewoning van Amsterdam dateert, voor zover nu archeologisch bekend, uit de 12de eeuw. Rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn oudere vindplaatsen aanwezig met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De oudste bouwsporen, uit de 12de en 13de eeuw, zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuilt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met in totaal 26 bolwerken) volgde met zijn gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de jaren twintig en dertig, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de jaren zestig en zeventig. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Voor deze historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt waaronder de kaart van Nicolaes Visscher (ca. 1700), de Topografisch Militaire Kaart uit 1854, de kaart van Scheltema uit 1900, de kaarten Publieke Werken uit 1922 en 1982 en een recente reconstructie van de voormalige kustlijn van het IJ door De Bont (afb. 2).⁵

2 De ligging van het plangebied (geel) weergegeven binnen een reconstructie van de middeleeuwse ontwikkeling van het IJ waarbij de oorspronkelijke smalle waterloop (zeer lichtblauw) zich door stormvloed in de 12de eeuw (lichtblauw) en 14de eeuw (donkerblauw) verbreedde, met de zeedijk (rood) uit ca. 1350 (De Bont 2004, kaart 3)

3.3.1 Het IJ en de Buisklosterhampolder

De onderzoekslocatie Metaalbewerkerweg en omgeving bevindt zich in de Buisklosterhampolder en voor een klein deel in het IJ. Voordat deze polder in de 19de eeuw werd drooggelegd, was dit gebied onderdeel van de waterloop van het IJ. Het huidige stroomgebied van het IJ was het resultaat van landschappelijke ontwikkelingen in de 12de - 14de eeuw. Tijdens stormvloed in die periode werd ondermeer de veenrug tussen het Oer-IJ en het Almere, het huidige IJsselmeer, weggeslagen en werd het oorspronkelijke smalle IJ aanzienlijk breder door veenafslag (afb. 2).

Vanaf de Middeleeuwen tot aan het einde van de 19de eeuw was het IJ de belangrijkste vaarroute tussen Amsterdam en Haarlem. Vooral werd in toenemende mate gebruik gemaakt van het IJ voor het transport en de overslag van goederen in de Amsterdamse haven die zeeschepen aanvoerden via de Zuiderzee en de vaargeulen langs Pampus.⁶ De Buisklosterham was een inham aan de noordkant van het IJ tussen de landtong De Nes in het westen en de landtong Volewijk in het oosten. Het gebied was sinds 1819 in gebruik als stortplaats voor baggergrond uit de havens en grachten van Amsterdam. In 1851 werd het ingedijkt en drooggemalen en kreeg de polder een agrarische bestemming.⁷ Dwars door de polder werd de Middenweg aangelegd. Ten noorden van de huidige Metaalbewerkerweg loopt de middeleeuwse IJdijk, de inmiddels deels vergraven Buisklosterdijk (afb. 3, 4 en 5 in lichtgeel aangegeven).

⁵ Bont 2004, kaart 3

⁶ Schmall 1987, 68

⁷ Jansen 1962, 356; Kruizinga 2002, 191

3 Het plangebied (rood) op de Topografisch Militaire Kaart uit 1854

3.3.2 Ontwikkeling plangebied eind 19de- en 20ste eeuw

Nadat ten oosten van de Buiksloterham de baggerstortplaats de Nieuwendammerham was ingepolderd en aan de westzijde in het kader van de aanleg van het Noordzeekanaal de Noorder IJpolder was drooggelegd, was een groot aaneengesloten gebied buiten de Waterlandse Zeedijk ontstaan, dat bij wet van 1877 bij de gemeente Amsterdam werd gevoegd.⁸ Een uitbreidingsplan voor deze nieuwe gebieden uit 1883 van directeur Schuurman van Publieke Werken is nooit uitgevoerd, waarschijnlijk omdat alle aandacht op dat moment uitging naar de stadsuitbreiding buiten de Singelgracht: de uitvoering van het uitbreidingsplan uit 1876 van Schuurmans voorganger Kalff.⁹ Na de opening van het Noordzeekanaal echter trokken industrie en scheepswerven vanuit het centrum van de stad naar het westen, naar de nieuwe IJpolders en ook naar de buiten de Buiksloterham in het IJ aangeplempte Graswegstrook. Op de zuidpunt van deze strook vestigde zich rond de eeuwwisseling de Bataafse Petroleum Maatschappij, later Shell.

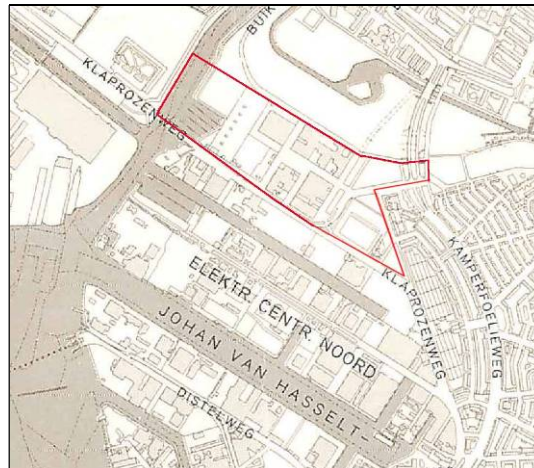
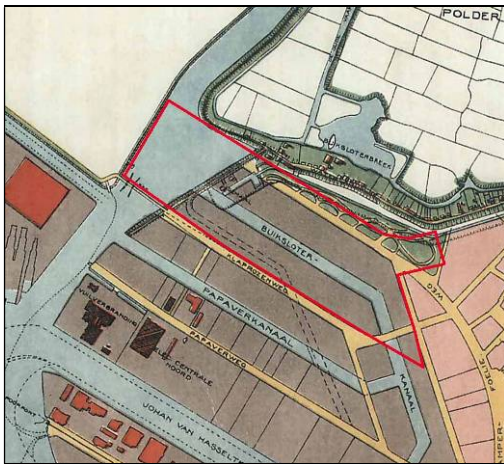
In 1901 stelde het gemeentebestuur de 'Commissie voor het ontwerpen van een plan tot uitbreiding van de bebouwde kom der gemeente Amsterdam benoorden het IJ' in. Deze kwam met een plan voor bedrijfsvestigingen langs het IJ en langs het Hoofdkanaal West en voor woningbouw voor de werknemers van deze bedrijven.¹⁰ Het Hoofdkanaal dat oost-west door de Buiksloterham had moeten lopen, werd vanaf 1908 deels gegraven, maar is nooit voltooid en werd na 1919 Johan van Hasseltkanaal genoemd naar de overleden directeur van PW. In 1906 stelde de gemeenteraad dit eerste uitbreidingsplan voor Noord vast.¹¹ In 1914 werd het plan herzien, en aan de noordzijde van het Johan van Hasseltkanaal werden de Gemeentelijke Vuilverbranding en de Electriciteits Centrale Noord gevestigd (afb. 4). Woningbouw op enige schaal startte pas na de Eerste Wereldoorlog in de jaren '20. Binnen het plangebied werd rond 1920 het Buiksloterkanaal gegraven (afb. 4) dat in de jaren '30 echter weer gedempt werd. Sinds 1963 loopt hier de Slijperweg. Het plangebied, in de noordelijke punt van de polder, heeft vervolgens lange tijd braak gelegen. Pas midden jaren '60 is begonnen het huidige bedrijventerrein tot ontwikkeling te brengen.

⁸ Hameleers 2002, 64

⁹ Jansen 1962, 358

¹⁰ Jansen 1963, 42

¹¹ Schoewert 1996, hfdst. 2

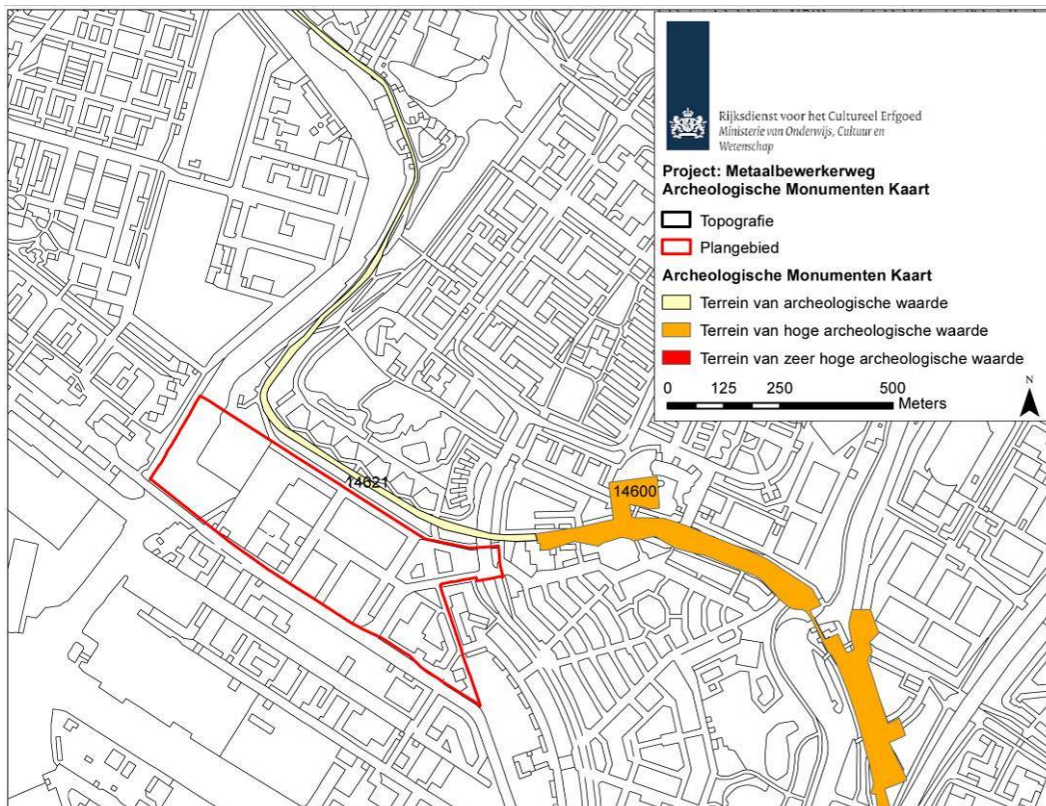

4 Het plangebied op de kaarten van Publieke Werken uit 1922 (links) en 1982 (rechts)

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en Cultuur Historische Waardenkaart (CHW)

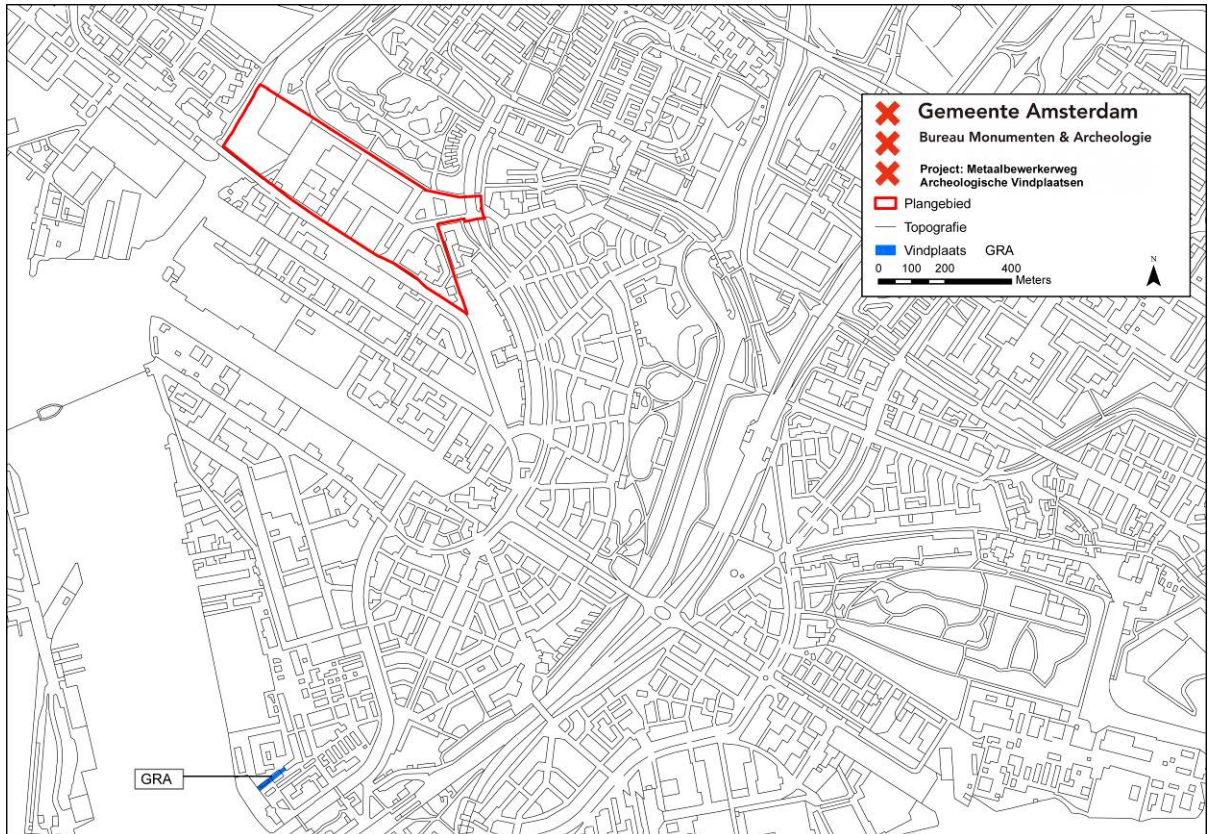
Binnen het plangebied is geen wettelijk beschermd archeologische monument aangewezen. Het verwachtingsbeeld van de AMK is algemeen van aard en dient in het kader van de planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt uit de historisch topografische analyse hierboven.

5 Het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010). De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld

3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. In de omgeving is wel een archeologische vindplaats onderzocht, die informatie verschaft over de ontwikkeling en topografie van dit gebied (afb. 6). De vondsten en structuren die op deze vindplaats werden gedocumenteerd zijn een graadmeter voor het archeologisch potentieel van het plangebied. De desbetreffende vindplaats en bijbehorende vondsten worden hieronder kort besproken.

6 Relevante archeologische vindplaats in de omgeving van het plangebied

Grasweg (GRA)

In 2004 heeft BMA een verkennend bodemonderzoek uitgevoerd op een deel van het Shell-terrein aan de Grasweg in het uiterste zuiden van de landtong Volewijk. De locatie bleek onderdeel uit te maken van de in 1870 buitendijks aangeplempte strook grond. Het gebied bestond uit moerassig rietland met ondiep water, dat in de luwte van de landtong was ontstaan. Naast afzettingen van rietveen werden voornamelijk ophogingszand, een puinlaag en een omvangrijke laag baggerslib aangetroffen. In de meest westelijke zone van de opgravingsput werd een laag vette IJ-klei op het (hier sterk weggeslagen) rietveen gedocumenteerd. De IJ-bodem bleek in dit deel van de noordelijke IJ-oever relatief hoog te liggen, 1 meter hoger dan aan de zuidelijker gelegen stadszijde. Dit gebied bleek al relatief verland: verdere sporen van enige aan scheepvaart gerelateerde activiteiten kwamen hier dan ook in de bodem niet voor.¹² Op de locatie zijn ook geen overblijfselen van de dijk van de Volewijk of de dam rond de Buiksloterhampolder aangetroffen.

¹² Gawronski 2006, 28

3.4.3 Bodemopbouw

Wat de bodemopbouw van het plangebied betreft varieert de huidige maaiveldhoogte in het ingepolderde deel tussen 0,95 m + NAP en 1,10 m + NAP. Dit is ca. 2 m boven het oorspronkelijke polderpeil van de Buiksloterham Polder (ca. 1,1 m ÷ NAP) en ca. 5 m boven de oorspronkelijke IJ-bodem (ca. 3,5 m ÷ NAP). Op basis hiervan kan er vanuit gegaan worden dat eventuele archeologische sporen of vondsten op minimaal 2 m resp. 5 m. onder het huidige maaiveld liggen. In het westen is nog een deel van het open IJ aanwezig, nu Zijkanaal I.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn binnen het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de scheepvaart vanaf de 13de eeuw en daarnaast resten van huishoudelijk afval in de bagger uit het IJ en de grachten waarmee het ingepolderde deel van het plangebied is opgehoogd. Beide soorten archeologische sporen vertonen in de regel een wijde verspreiding en hebben een lage trefkans. De IJ-bodem onder het aanzienlijke baggerpakket is bovendien samengedrukt waardoor het bodemarchief schade heeft ondervonden. In het open IJ in het westen van het plangebied zijn archeologische resten te verwachten die verband houden met de historische scheepvaart. Verder kunnen in de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen voorkomen. Ook deze sporen vertonen een wijde verspreiding en hebben een lage trefkans.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving voornamelijk materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de scheepvaart van de 13de tot in de 19de eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszone op basis van historisch-topografische informatie

Het plangebied kent vier verwachtingszones:

 Begrenzing plangebied

Zone A: Buiksloterhampolder

De archeologische verwachting: laag/geen

Betreft de in 1851 ingepolderde Buiksloterham die vanaf 1819 dienst deed als baggerdepot. De opgebrachte grond van de polder kan secundair gedumpt stadsafval bevatten die afkomstig is uit de stadsgrachten. Onder deze aanplempingslagen bevindt zich de oorspronkelijke IJ-bodem. In de voormalige IJ-bodem zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepvaart, vanaf de 13de eeuw of mogelijk vroeger. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. Verder kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben weinig samenhang en een wijde verspreiding. Bij de aanleg van het baggerdepot/de polder is de oorspronkelijke IJ-bodem samengedrukt en heeft het bodemarchief schade ondervonden. Hierdoor kan de lage archeologische verwachting bijgesteld worden naar een negatieve verwachting.

Zone B: Dijk rond Buiksloterham

De archeologische verwachting: laag/geen

Betreft het tracé van de 19de-eeuwse dijk rond de Buiksloterhampolder. De materiële neerslag betreft aanplempingen, beschoeiingen, dijk- en wegstructuren en losse vondsten en afval. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Vanwege de herinrichting en bodemverstoringen vanaf de 20ste eeuw zijn er geen resten van het dijktracé meer te verwachten en kan de lage verwachting bijgesteld worden naar een negatieve verwachting.

Zone C: IJ

De archeologische verwachting: laag

In de IJ-bodem zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepvaart, vanaf de 13de eeuw of mogelijk vroeger. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. Verder kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben weinig samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

Zone D: aanplemping 1970

De archeologische verwachting: laag/geen

Onder de recente aanplemping zijn in de voormalige IJ-bodem scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepvaart, vanaf de 13de eeuw of mogelijk vroeger. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. Verder kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben weinig samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Door het ophogingspakket van minimaal 5 m zand is de oorspronkelijke IJ-bodem samengedrukt en heeft het bodemarchief schade ondervonden. Hierdoor kan de lage archeologische verwachting bijgesteld worden naar een negatieve verwachting.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachting wordt gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. Dit resulteert in een beleidskaart met daarop twee zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen (appendix: beleidsvarianten).

Archeologische Beleidszone op basis van de archeologische verwachtingszone

Begrenzing plangebied.

Beleidsvariant 9

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Beleidsvariant 11

Voor dit deel van het plangebied geldt een negatieve verwachting vanwege de lage verwachting in combinatie met de hoge mate van verstoring. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt daarom bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch veldonderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor het plangebied Metaalbewerkerweg en omgeving. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de archeologische verwachting gecombineerd met de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen.

Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p. 15-17) is een beleidskaart (p. 18-19) opgesteld waarin twee beleidszones worden onderscheiden.

Voor de eerste beleidszone (**verwachtingszone C**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Voor de tweede beleidszone (**verwachtingszones A, B en D**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij elke bodemingreep.

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

CHW: Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

SAA: Stadsarchief Amsterdam: <http://beeldbank.amsterdam.nl>

Schoewert: <http://lschoewe.home.xs4all.nl> (zie onder)

Literatuur

Bont, C. de, *homines manentes apud amestelledamme, een historische geografie van Amsterdam en omgeving in de middeleeuwen (800-1500)*. Wageningen 2004

BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*. Amsterdam 2005

Gawronski, J., 'Grasweg 29', *Holland, Archeologische Kroniek 2005*, Hilversum 2006, 28

Hameleers, M., *Kaarten van Amsterdam 1866 / 2000*, Bussum 2002

Jansen, L., 'Geschiedenis van Amsterdam Noord', *Ons Amsterdam* 14 (1962), 354-359

Jansen, L., 'Geschiedenis van Amsterdam Noord', *Ons Amsterdam* 15 (1963), 42-45

Kruizinga, J., *Het XYZ van Amsterdam*. Amsterdam 2002, 191

Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*.

Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit. Haarlem 2010

Schmall, H., 'De trekschuit naar Amsterdam. Twee eeuwen openbaar vervoer', in

Heinemeyer, W.F. en Wagenaar, M.F. *Amsterdam in Kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*. Ede/Antwerpen 1987, 68-71

Schoewert, L., *De IJ-tunnel, stedenbouwkundige aspecten bij het ontstaan van een kunstwerk*. Doctoraalscriptie Open Universiteit, 1996 (zie digitale bronnen)

Appendix I: beleidsvarianten, stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van

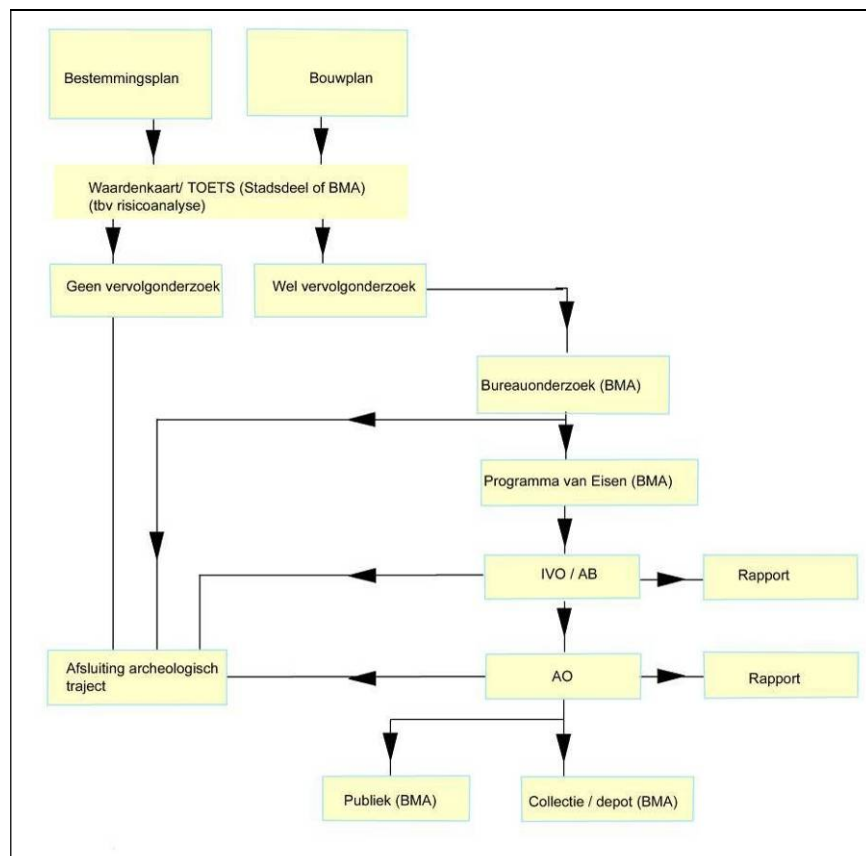
archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek.

Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

Appendix II: vindplaatsen

Topocode
GRA

Locatie
Grasweg 29

Jaar onderzoek
2004

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 11-047

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum: 28-10-2011
Status: definitief
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: drs. M. Stronkhorst, drs. L. de Leeuw
Cartografie: drs. L. de Leeuw

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2011
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.